

Nestinari - Bulgariens elddansare

Natten mellan den tredje och fjärde juni ägde en märklig ceremoni rum. Då firade man i byn Bălgari (Българи) helgonen Konstantin och Elena genom att barfota vandra och dansa på glödande kol. Detta som en del av en festlighet som pågår i tre dagar. Jag kan rekommendera er att ta en titt på [bildreportaget därifrån i tidningen Dnevnik](#).

Om du varit i Bulgarien på någon turistort har du kanske sett unga män och kvinnor som går på glödande kol. Dessa män och kvinnor sägs vara så kallade nestinari, elddansare. Men de har ganska lite att göra med det som nu ägde rum i den lilla byn. Det du ser på turistorterna är den kommersialiserade varianten som har väldigt lite med så kallad nestinarstvo att göra. De utövande har normalt inget med riktiga nestinarer att göra. Det är tveksamt om de ens vet vad det står för.

Bortom turisthorisonten

Det som intresserar mig mest är att nestinarstvo är en del av det för oss glömda, oberättade Bulgarien. Ett Bulgarien med traditioner som än så länge förblivit nästintill hemligheter för omvärlden. Trots kommunisttidens homogeniseringsförsök och förtryck har denna och andra regionala traditioner överlevt. Dessa traditioner, som även nu är under hot men nu från urbanisering och avståndstagande från det som uppfattas som omodernt, fortsätter ändå att existera. En annan mycket speciell tradition som fortlever är vinterbrölloppen i Rodopibergen, om dessa får jag berätta i ett annat inlägg.

Vad är då detta?

Nestinarstvo är en gammal tradition, förmodligen från förkristlig tid. Centret för detta i Bulgarien är byn Bălgari i Strandjabergen i sydöstra Bulgarien på gränsen mot Turkiet. Det ska finnas ytterligare några byar i Strandja där denna tradition ska finnas. Faktum är att de flesta av nestinarerna som dansar denna helg i Bălgari kommer från angränsande nestinarbyar som Jasna poljana och Brodilovo. Nestinarstvo förekommer även på några ställen i nordöstra Grekland* på gränsen mot Bulgarien och Turkiet. Där kallas det anastenária (Αναστενάρια).

Elddansandet är en i Bulgarien känd företeelse även om väldigt få bulgarer vet vad det egentligen står för. Nestinarstvo borde egentligen betraktas som en egen religion, även om många uppfattar den som en variant av ortodox kristendom, förmodligen på grund av att man använder sig av kristna symboler som ikoner samt tillber kristna helgon. Den bulgarisk-ortodoxa kyrkan anser dock detta vara en hednisk tradition men tycks tolerera den, om inte annat då antalet aktiva nestinarer som mest inte kan uppgå till mer än

något hundratal. Ett par lokala präster har dock fördömts av kyrkan då de försökt popularisera nestinarstvo.

Elddyrkan förekommer ju i förkristna och förmuslimska traditioner i främre Asien hos t.ex. Zoroastrism i Iran och Indien, men jag vet inte om det finns någon koppling mellan detta och nestinarstvo.

Elddansandet är bara en del av nestinarstvo, även om det är den viktigaste och mest centrala delen av den. Ingen vet riktigt var traditionen kommer ifrån. Den antas vara väldigt gammal, vissa hävdar av trakiskt ursprung. Det finns ingen skriftlig tradition, allt förs vidare muntligt från generation till generation. Religionen, nestinarstvo, har många inslag som känns igen från andra hedniska föreställningar med heliga platser, idoldyrkan och offerkult. Traditionellt offrade man djur där en del av köttet helst skulle förtäras rått för att man skulle få hälsa och välgång. Detta finns knappast kvar idag. Däremot är idoldyrkan stark. Man tillber då ikoner. Men det rör sig inte om en tillbedjan för helgonen på ikonerna som inom ortodoxin, utan snarare att ikonerna tar Guds plats. När den traditionella elddansen äger rum så lyfter dansarna ikonerna samtidigt som de faller i trans. Det blir ibland en tävlan mellan ikonerna för att fastställa vilken som behagar Gud mest, vilken som ger mest lycka och hälsa. Förr i tiden har det till och med förekommit rena bataljer tidigare där elddansarna slagits med ikonerna så att de gått i bitar.

Själva religionen är ett exempel på synkretism, alltså att en religion lånar inslag från andra religioner, en slags religionsblandning. Nestinarstvon är som sagt en blandning av gamla hednaritualer och kristendom. Nestinarerna erkänner till exempel Kristus existens men han har ingen levande eller reell närvaro som hos kristendomen, bl.a. manifesterat vid nattvarden. Kristus, liksom helgonen på ikonerna, är bara olika manifesteringar av Gud. Nestinarerna har ingen djävul, utan likt andra förkristliga religioner så kan Gud vara både god och ond. Genom offer och ritualer kan man påverka Gud att vara god och välvillig.

Den heligaste platsen är konaken, ett slags samlingshus. Namnet kommer från turkiskan och var en gång i tiden en representantsbyggnad för den turkiska administrationen. Konaken är den mest centrala byggnaden i byn. Själva kyrkan får finna sig att vara mindre viktig som kultplats än konaken. Framför konaken finns också den sandcirkel där glöden anläggs.

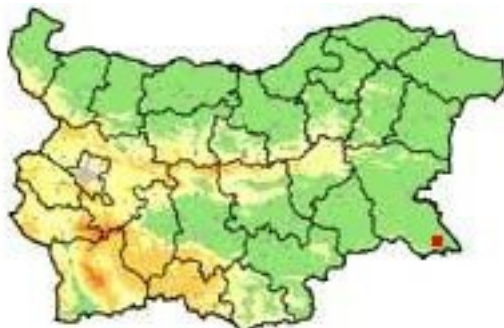
Den mest centrala figuren hos nestinarerna är St. Konstantin. Han är ett helgon inom den ortodoxa kyrkan då han var den förste kristne romerske kejsaren, men som hos nestinarerna representerar Gud – Den store fadern. Den fest man nu höll i Bålgari var för just St. Konstantins ära. Det är nestinarernas viktigaste högtid. Denna helg firas också av den bulgarisk-ortodoxa kyrkan eftersom St. Konstantin och hans mor St. Helena (Elena på bulgariska) hör till de viktigaste helgonen inom ortodoxin.

Som jag sade tidigare så är detta en okänd tradition i Europa. Få berättelser och reportage finns på språk de flesta av oss kan läsa och förstå. Jag har inte sett någon redogörelse på svenska. Det blir nästan ironiskt att [det bästa engelskspråkiga reportaget](#) är från en kinesisk dagstidning. Det finns en sida <http://nestinari.eu/indexEN.html> men är mer än torftig. Men nestinarernas traditioner håller trots allt på att upptäckas och kommersialiseras. Hemligheten är snart ingen hemlighet.

Än så länge är det mest bulgarer som reser dit och det hela har än så länge mer prägel av just en religiös högtid och inte av ett turistjippo även om man jobbar på det tyvärr. I år [förväntas några tusen besökare](#). Själva byn Bălgari kan inte härbärgera särskild många besökare då där endast finns ett hundratal invånare. Den är därmed mycket känslig för exploatering. Trots detta uppmanar jag att den som kan bör besöka byn då det ger en upplevelse av någonting oväntat exotisk i dagens Europa. Men jag uppmanar att ha respekt för denna tradition då det är allvar för dess utövare.

Hur tar man sig dit?

Byn Bălgari ligger i sydöstra Bulgarien, cirka 85 km söder om staden Burgas mot den turkiska gränsen. Enklarest att ta sig dit är med bil, följ väg nr 99 från Burgas söderut genom Primorsko och Tsarevo mot gränsstaden Malko Tărnovo vid turkiska gränsen. 17 km söder om Tsarevo i Strandjabergens böljande landskap ligger byn.

Möjligen kan det gå att åka buss från Tsarevo i riktning mot Malko Tărnovo, men jag har ingen aktuell information. Som vanligt är turistinformationen inte riktade till oss som vill utforska Bulgarien på egen hand. Att vara turist i Bulgarien innebär att du helst ska köpa hela utflyktspaket. Bekvämt, javisst, men med ett minimum av improvisation samt att jag är lite trött på att andra ska tala om för mig vad som är intressant och värt att ägna tid åt.

Mycket av bakgrunden till nestinarstvo har jag hämtat [här](#).

* I Grekland har den ortodoxa kyrkan hårt propagerat mot nestinarstvo och förespråkat förbud. På senare år har dock nestinarstvo börjat tolereras och blivit föremål för omfattande folkloristiska studier.